

RAAP-RAPPORT 3524

Plangebied Smidshoef 24, 26, 28 en 30 te Hendrik-Ido-Ambacht

Gemeente Hendrik-Ido-Ambacht

Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek

Archeologie | Cultuurhistorie | Erfgoed

Colofon

Titel: Plangebied Smidshoef 24, 26, 28 en 30 te Hendrik-Ido-Ambacht, gemeente Hendrik-Ido-Ambacht; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek

Versie: 28-09-2018

Auteur: drs. R.A.C. Kroes

Projectcode: HISM

Bestandsnaam: RAAPrap_3524_HISM_20180928

Autorisatie: drs. M. Jordanov

ISSN: 0925-6229

RAAP

Leeuvenveldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

Telefoon: 0294-491 500

E-mail: raap@raap.nl

Website: www.raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2018

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Stijl Architectuur BV BNA heeft RAAP in september 2018 een archeologisch vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Smidshoef 24, 26, 28 en 30 te Hendrik-Ido-Ambacht in de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht.

Het onderzoek vond plaats in het kader van een omgevingsvergunning.

Op grond van de onderzoeksresultaten en onder verwijzing naar de doelstellingen, kunnen de volgende uitspraken worden gedaan:

Afhankelijk van de diepte van de voorgenomen ingrepen kunnen resten van bewoning worden aangetroffen vanaf de IJzertijd tot en met de Vroege Middeleeuwen, voor deze periode bestaat een archeologische verwachting op basis van de landschappelijke geschiedenis. Voor bewoning in de Late Middeleeuwen en daarna bestaan in en rond het plangebied ook daadwerkelijk aanwijzingen. De ingrepen zullen in ieder geval het niveau raken waar resten van de bewoning vanaf de 11^e en de 14^e eeuw aangetroffen kunnen worden, vooropgesteld dat ze niet verstoord zijn geraakt door de bebouwing in de loop van de 18^e t/m 20^e eeuw. Indien de ingrepen dieper reiken dan 2,50 m -NAP, zullen ook eventuele archeologische resten vanaf de IJzertijd gevaar lopen.

Geadviseerd wordt om – gezien de aanwezige bebouwing op het perceel – bij de sloop van dit pand en de ontgravingswerkzaamheden ten behoeve van de bouw van de nieuwe woning, de mogelijkheid te creëren om archeologische waarnemingen te doen, met als doel vast te stellen of zich in de bodem archeologische resten bevinden en zo ja, om deze te waarderen en te bepalen of ze behoudenswaardig zijn. Wanneer dergelijke resten worden aangetroffen en behoudenswaardig worden bevonden, kan documentatie van de sporen en berging van de vondsten direct op deze waardering volgen.

Dit type onderzoek is een 'inventariserend onderzoek', met als doel: opsporen en waarderen, met de ingebouwde mogelijkheid van een doorstart naar een opgraving. Omdat de uitvoering van het onderzoek tijdens de civiele werkzaamheden wordt gedaan, wordt gesproken van een 'opgraving - variant archeologische begeleiding'. Een dergelijk onderzoek moet uitgevoerd worden conform een door de bevoegde overheid (de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht) goedgekeurd programma van eisen.

Daarnaast wijzen wij erop dat ten minste één pand binnen het plangebied de status van Rijksmonument heeft. Mogelijk betreft deze status het gehele bouwblok. Sloop van een dergelijk pand of panden is niet zonder meer mogelijk en vergt een ontheffing van Rijksweg. Zo deze al wordt toegekend, zal waarschijnlijk voorafgaand aan de sloop een bouwhistorisch onderzoek van het pand worden geëist. Dit valt buiten het bestek van een archeologisch bureauonderzoek.

Inhoud

Samenvatting	3
Inhoud.....	4
1 Inleiding	5
1.1 Kader	5
1.2 Administratieve gegevens.....	7
1.3 Doel- en vraagstelling	7
2 Bureauonderzoek	9
2.1 Methode	9
2.2 Aardkundige situatie	9
2.3 Archeologische gegevens.....	11
2.4 Historische situatie	12
2.5 Huidige situatie.....	15
2.6 Toekomstige situatie	16
3 Gespecificeerde archeologische verwachting	17
4 Conclusies en advies.....	19
4.1 Conclusie	19
4.2 Advies.....	19
4.3 Tot slot.....	19
Literatuur	20
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen.....	21

1 Inleiding

1.1 Kader

Aanleiding

In opdracht van Stijl Architectuur BV BNA heeft RAAP in september 2018 een archeologisch vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Smidshoef 24, 26, 28 en 30 te Hendrik-Ido-Ambacht in de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht (figuur 1).

Het onderzoek vond plaats in het kader van een omgevingsvergunning.

Beleidskader

Het uitgangspunt voor dit onderzoek wordt gevormd door het wettelijk en beleidsmatig kader voor de ruimtelijke ordening en monumentenzorg. De gemeente is de bevoegde overheid die een besluit zal nemen over hoe om te gaan met de eventueel aanwezige archeologische waarden.

Op de archeologische beleidskaart van de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht ligt het plangebied in zone 'VAW1 – te verwachten archeologische waarden'. Het beleid voor deze zone schrijft voor dat er bij bodemingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 35 cm -mv een archeologisch onderzoek dient te worden uitgevoerd. Deze voorschriften zijn verankerd in het bestemmingsplan Centrum in de vorm van een dubbelbestemming 'Waarde – Archeologie 2'. In artikel 24.2.c is bepaald dat bij ingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 30 cm een archeologische onderzoeksplicht geldt.¹ De omvang van de bodemingrepen bedraagt 240 m² en de diepte van de ingrepen bedraagt meer dan de vrijstellingsgrens. Een archeologische onderbouwing met betrekking tot de eventuele aanwezigheid van archeologische waarden is daarom verplicht conform het vigerend bestemmingsplan.

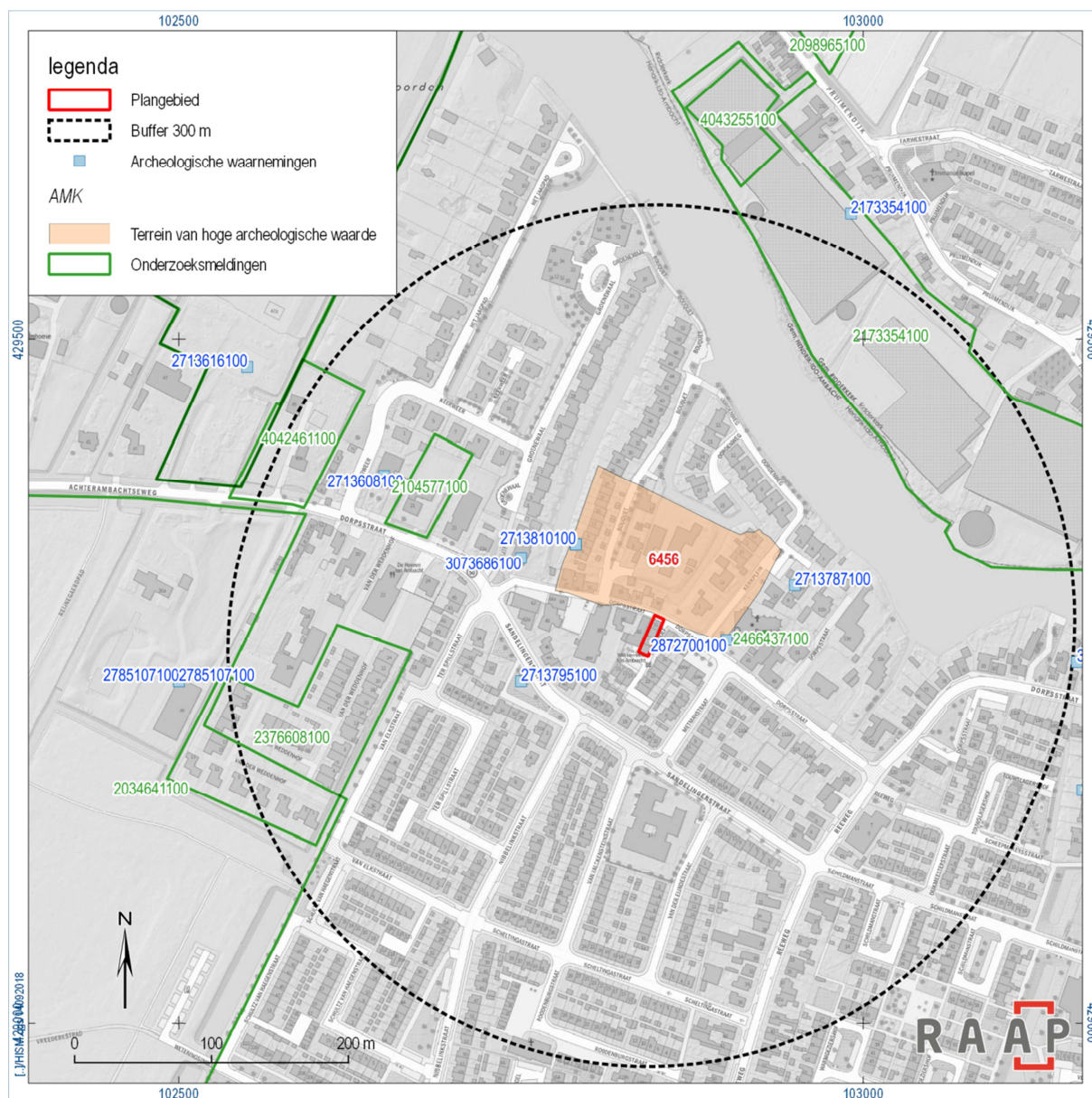
Kwaliteitsborging

De werkzaamheden zijn uitgevoerd onder certificaat BRL4000, conform artikel 5.4 van de Erfgoedwet. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep. De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.1), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), is door de minister aangewezen als norm.

RAAP is gecertificeerd voor de protocollen 4001 Programma van Eisen, 4002 Bureauonderzoek, 4003 Inventariserend veldonderzoek (landbodems), onderdelen proefsleuven en overig, 4004 Opgraven (landbodems) en 4006 Specialistisch onderzoek.

Zie bijlage 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden.

¹ http://www.ruimtelijkeplannen.nl/documents/NL.IMRO.0531.BPO3Centrum-2001/r_NL.IMRO.0531.BPO3Centrum-2001_2.24.html

Figuur 1. Aanduiding plangebied met archeologische gegevens.

1.2 Administratieve gegevens

Type onderzoek	Bureauonderzoek
Opdrachtgever	Stijl Architectuur BV BNA
Bevoegde overheid	Gemeente Hendrik-Ido-Ambacht
Plaats	Hendrik-Ido-Ambacht
Gemeente	Hendrik-Ido-Ambacht
Provincie	Zuid-Holland
Centrumcoördinaten (X/Y)	102.843 / 429.284
Kadastrale gegevens	Hendrik-Ido-Ambacht D 2342
Oppervlakte plangebied	240 m ²
Afbakening plangebied	Tijdens onderhavig onderzoek is het plangebied inclusief een zone van 300 m rondom het plangebied onderzocht.
Onderzoekperiode	September 2018
Uitvoerder	RAAP West
Projectleider	drs. R.A.C. Kroes
RAAP-projectcode	HISM
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer	4636224100
Beheer en plaats documentatie	RAAP regio West te Leiden

Tabel 1. Administratieve gegevens.

1.3 Doel- en vraagstelling

De doelstelling van het bureauonderzoek is het vaststellen van de archeologische waarde van het terrein, dan wel de archeologische vindplaats. Daartoe wordt informatie verzameld over bekende en verwachte archeologische resten teneinde een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Hiertoe is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd:

- Hoe ziet de geo(morfo)logische en/of bodemkundige opbouw van het plangebied eruit?
- Welke gegevens met betrekking tot archeologische complexen in en rond het plangebied zijn reeds bekend?
- Wat was het historisch landgebruik van het plangebied en wat is het landgebruik nu en wat is de invloed daarvan op de (verwachte) archeologie en (bodem)gaafheid?
- Wat is de gespecificeerde verwachting ten aanzien van nog onbekende archeologische waarden in het gebied? En wat zijn hiervan de prospectiekenmerken?

Algemeen

- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventuele archeologische resten?
- Op welke wijze kan bij de planvorming met archeologische resten worden omgegaan?

- Met de inzet van welke zoekmethoden kunnen de verwachte archeologische resten systematisch opgespoord worden (zoeksleuven, booronderzoek, veldkartering, geofysisch etc.)?

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

Het bureauonderzoek dient ervoor om - op basis van verschillende bronnen - inzicht te krijgen in de genese van het landschap, de bodemopbouw en de sporen die het menselijk gebruik in de loop van de tijd heeft achtergelaten. Met behulp van deze gegevens wordt een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld.

Naast de conform de KNA verplichte bronnen is door de gebiedsexperts van RAAP een beredeneerde keuze gemaakt uit betrouwbare bronnen die voor de archeologische verwachting relevante informatie bevatten (zie bijlage 2 voor de motivering). Daarvoor is gebruik gemaakt van de landelijk en voor RAAP digitaal beschikbare archieven. Voor de beschrijving van de historische situatie is gebruik gemaakt van hiervoor relevante informatiedragers. Voor de actuele metadata van de verzamelde gegevens (gemeente, plaats, etc) wordt verwezen naar het van toepassing zijnde data-archief.

2.2 Aardkundige situatie

Gedurende de laatste ijstijd bestond Nederland uit een toendralandschap. Waar nu het plangebied ligt, stroomden destijds rivieren. Deze rivieren konden grote hoeveelheden sediment verplaatsen, dat namelijk niet werd vastgehouden door begroeiing. De permanent bevroren ondergrond voorkwam dat deze rivieren zich insneden en gingen meanderen. Hierdoor ontstond een 'vlechtend' rivierpatroon van zeer brede rivierbeddingen waarin meerdere geulen tegelijk actief waren. In een koudere periode aan het einde van de laatste ijstijd kon op diverse plaatsen in het rivierengebied verstuiwing van de rivierbedding optreden, er was immers geen begroeiing en de wind had dus vrij spel. Hierdoor zijn in en naast de rivierdalen duinen gevormd, die worden aangeduid met de term 'donken'. In het Holoceen – de warme periode na afloop van de laatste ijstijd – vormden deze donken hoge en droge plaatsen in de natte delta. Het waren dus geliefde plekken om een kamp op te slaan of te gaan wonen. Op de geologische kaart staat ten zuidwesten van het plangebied een dergelijke donk aangegeven, deze is geheel bedekt geraakt door holocene sedimenten.

Na de laatste ijstijd, vanaf het begin van het Holoceen, steeg de temperatuur en de zeespiegel. De vernatting van het westen van Nederland leidde tot veengroei op de pleistocene ondergrond (Basisveen laag). De verdere zeespiegelstijging had tot gevolg dat op het Basisveen een gebied werd gevormd met meanderende rivieren. In de beddingen van de rivieren en op de oevers werd het grovere materiaal afgezet (dat zandiger was). Bij overstromingen werd buiten de geulen – in de kom – het fijnste materiaal afgezet (klei). Hierdoor ontstonden zogenaamde stroomgordels van zandiger en lichter materiaal in een landschap van kleiige, natte kommen. Het zandigere materiaal klinkt minder in dan de omliggende zwaardere komklei. Hierdoor kwamen deze stroomgordels uiteindelijk iets hoger – en dus droger – te liggen dan de rest van het landschap. Die hogere en drogere ligging, en het feit dat het zandigere materiaal makkelijker te bewerken was, maakte van de stroomgordels aantrekkelijke plekken om te wonen. Al deze afzettingen worden gerekend tot de Formatie van Echteld. Waar geen klei werd afgezet, bijvoorbeeld omdat rivieren te ver weg lagen of omdat er in een bepaalde periode weinig overstromingen plaatsvonden, kon in de natte komgebieden veen groeien. Dit 'Hollandveen' wordt gerekend tot de Formatie van Nieuwkoop. De geologische opbouw tussen het oude pleistocene oppervlak en het huidige maaiveld wordt gekenmerkt door een afwisseling van de Formatie van Echteld

en de Formatie van Nieuwkoop. Daarbij is volgens de geologische kaart sprake van komafzettingen dicht aan de oppervlakte en een afwisseling van kom- en oeverafzettingen met Hollandveen op een dieper niveau (vanaf ongeveer 2,5 m -NAP). Goed bewoonbare oeverafzettingen komen in het plangebied dus mogelijk voor vanaf 2,5 m -NAP.

Op korte afstand ten noorden van het plangebied heeft in het verleden de Oude Waal gelopen. De stroomgordel is rond het begin van de jaartelling ontstaan en in 1331 afgedamd (Late IJzertijd t/m Late Middeleeuwen). De top van de stroomgordelafzettingen ligt boven 2,4 m -NAP. Het is mogelijk dat vanuit de Oude Waal overstromingsafzettingen in de komafzettingen in het plangebied zijn afgezet, zogenoemde crevasseafzettingen. Deze crevasseafzettingen bestaan uit zandig oevermateriaal dat door de overstroming meegenomen is de kom in. Crevasses (doorbraakgeulen) zijn – zo blijkt uit onderzoek in het Nederlands rivierengebied – in het verleden goed bewoonbaar geweest om dezelfde redenen als stroomgordels dat waren: iets hoger gelegen en zandiger dan de natte, kleiige komgebieden. Bij het opstellen van de geologische kaart van dit gebied zijn geen crevasses gekarteerd, maar bij archeologisch onderzoek in de jaren 90 van de 20^e eeuw en het begin van de 21^e eeuw zijn wel aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van ‘geultjes’ in de ondergrond.

Geologische situatie	Afzettingen van Tiel (komafzettingen) op een afwisseling van Hollandveen en afzettingen van Gorkum (kom- en oeverafzettingen (code rF2k)). ² De oudere benamingen van Tiel en Gorkum vallen tegenwoordig onder de Formatie van Echteld.
Geomorfologische situatie	Niet gekarteerd, maar waarschijnlijk getij-oeverwal (code 3B72)
Ouderdom geomorfologische structuur	Holoceen
Bodemkundige situatie	Niet gekarteerd, maar waarschijnlijk kalkrijke poldervaaggronden ontwikkeld in lichte klei (code Mn35A). ³ Wel gekarteerd op een oudere bodemkaart: Kalkrijke zavelgrond die naar beneden toe in het profiel lichter wordt (code C2). ⁴
Grondwatertrap (en betekenis)	Niet gekarteerd, maar waarschijnlijk VI – GLG 40-80 cm, GHG >120 cm, een relatief lage grondwaterstand.
Verwachte diepteligging van archeologisch relevante lagen	Vanaf maaiveld.

Tabel 2. Samenvattend overzicht van de geologische, geomorfologische en bodemkundige kenmerken van het plangebied en de directe omgeving.

² Kok & Bosch, 1992

³ De Buck e.a., 1984.

⁴ Van der Meer, 1950.

2.3 Archeologische gegevens

Gemeentelijk archeologiebeleid

Bestemmingsplan: dubbelbestemming 'waarde-archeologie'	Waarde – Archeologie 2': vrijstellingsgrenzen 100 m ² / 30 cm -Mv
Gemeentelijke archeologische verwachtingskaart	Bewoningslint met een hoge archeologische verwachting in hoofdlanden oorspronkelijk (d.w.z. voor 1300) al behorend tot de Zwijndrechtse Waard; gelegen op laat-glaciale geulen (afgedekt met holocene afzettingen) met een lage verwachting voor het Laat Paleolithicum tot en met de Middeleeuwen
Gemeentelijke archeologische beleidskaart	VAW1 – te verwachten archeologische waarden 1

Tabel 3. Samenvattend overzicht van het geldende archeologiebeleid en achterliggende verwachtingskaart.

Monument	Complex	Datering	Materiaal	Diepte	Waarde
6456	Borg / stins / versterkt huis	Late Middeleeuwen	Zie 2713810100	onbekend	Hoge waarde

Zaakidentificatienr.	Complex	Datering	Materiaal	Diepte	Verzamelwijze
2713608100	Huisterp	Late Middeleeuwen	Geen	onbekend	Veldkartering
2713810100	Huis met gracht	Nieuwe Tijd	Plavuizen, bakstenen, beerput	onbekend	Graafwerk
3073686100	Huisterp	Late Middeleeuwen	Geen	onbekend	Veldkartering
2713787100	Huisplaats	Late Middeleeuwen	Geen	onbekend	Literatuur
2872700100	Kerk	Late Middeleeuwen	(Bak)steen	onbekend	Opgraving
2713795100	Steen- of pannenbakkerij	Late Middeleeuwen	Geen	onbekend	Literatuur

Tabel 4. Overzicht van de bekende archeologische monumenten en archeologische vondstlocaties in en rond het plangebied.

Wanneer de vindplaatsen en hun landschappelijke inbedding bekeken worden in vergelijking met de situering van het plangebied, dan blijkt dat er vooral aanwijzingen voorliggen voor bewoning uit de Late Middeleeuwen en daarna.

Eerder in de omgeving uitgevoerd onderzoek volgens ARCHIS3

Naast aanwijzingen voor bewoning in de Late Middeleeuwen, wijzen de resultaten van onderzoek in de omgeving op de mogelijkheid dat ondanks een hoge verwachting soms geen sprake is van archeologische resten in de bodem, zoals uit tabel 5 blijkt.

Zaakidentificatienr.	Resultaat/advies	Opmerking
4042461100	Geen aanwijzingen voor cultuurlagen of woongrond; geen vervolg.	Booronderzoek Vestigia 2017. ⁵
2104577100	Geen aanwijzingen voor archeologische resten, geen bewoningshorizont, geen archeologische indicatoren; geen vervolg.	Booronderzoek SOB 2006. ⁶
2466437100	Ophoogpakket met baksteenfragmenten wrs. Behorend bij kerk en kerkhof; hoge verwachting vanaf bronstijd; vervolg.	Booronderzoek Transect 2015. ⁷
2376608100	Geen archeologische indicatoren, geen ontkalkte of gerijpte bodemhorizonten, geen ophoogpakket; geen vervolg.	Booronderzoek ADC 2013. ⁸

Tabel 5. Overzicht van eerder archeologisch onderzoek in en rond het plangebied.

Bekende archeologische gegevens uit andere bronnen

Volgens de Indicatieve Kaart van het Militair Erfgoed zijn in het plangebied geen resten te verwachten uit de Tweede Wereldoorlog.⁹ Volgens de molendatabase zijn in het plangebied geen resten te verwachten van verdwenen molens.¹⁰ Amateurarcheologen zijn niet benaderd.

2.4 Historische situatie

De Zwijndrechtse Waard is in de 11e eeuw ontgonnen. In de 14e eeuw vindt een aantal dijkdoorbraken plaats, waarna het gebied opnieuw wordt bedijkt en verkaveld. Het verkavelingspatroon uit de 14e eeuw was tot voor kort nog grotendeels intact (Kok, 1997).

Op basis van nationale en regionale monumentenregisters en historische kaarten kan inzicht worden verkregen in het historisch gebruik van een gebied van na de late middeleeuwen tot begin 20e eeuw. In die periode was men veel meer dan nu gebonden aan de (on)mogelijkheden die het natuurlijke landschap bood voor bewoning en andere vormen van landgebruik. Het historisch gebruik zegt daarmee iets over de archeologische potentie van het gebied. Daarnaast kan het informatie leveren over eventuele bodemverstoringen die in het verleden hebben plaats gevonden.

Uit de analyse van registers blijkt dat in het plangebied één gebouwd rijksmonument staat. Gemeentelijke monumenten en MIP-objecten ontbreken.

⁵ Visser & Schrijver, 2017.

⁶ Ras, 2006.

⁷ Luijten, 2015.

⁸ Blom, 2013.

⁹ www.ikme.nl.

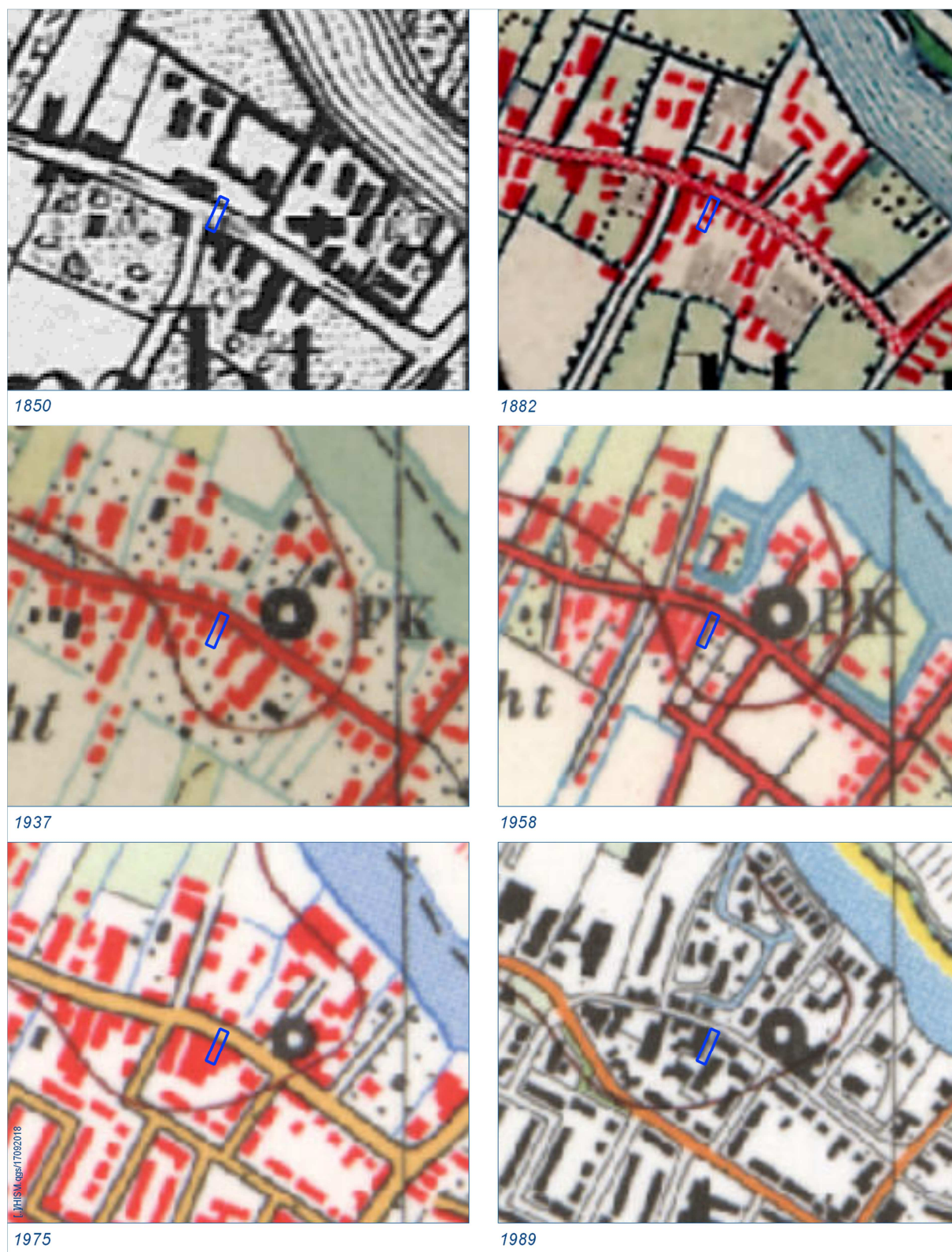
¹⁰ www.molendatabase.nl.

Figuur 2. Globale ligging van het plangebied op de kadastrale minuutplan van 1832.

Uit de raadpleging van historische topografische kaarten blijkt dat het plangebied al sinds 1832 is bewoond en bebouwd. In het plangebied staan drie panden aangegeven, waar er nu vier staan aangegeven op de kadastrale kaart. De huidige bebouwing bestaat – zo blijkt uit luchtfoto's en Google Street View – uit twee (klaarblijkelijk oude) panden.

Voor zover dat zichtbaar is op topografische kaarten, lijkt de bebouwing niet gewijzigd te zijn, al is dat gezien het verschil in aantallen panden wel degelijk mogelijk. De veranderingen die zichtbaar zijn op historische topografische kaarten kunnen ook toegeschreven worden aan globalisering en detaillering van hetzelfde kaartbeeld. De drie panden op de kadastrale minuut van 1832 betreffen van noord naar zuid respectievelijk Sandelingen-Ambacht sectie A blad 1 perceel 74, 75 en 76. Perceel 74 betreft een huis met schuur, de andere twee betreffen huizen. Alle drie zijn ze in bezit van Labrijn Aart, timmerman. In een tweede hand is bij perceel 74 bijgeschreven 'Klaas de Kooning of haare Erve', een aantekening die kennelijk ook voor de andere twee percelen geldt.

Figuur 3. Globale ligging van het plangebied (blauw) op een aantal historische topografische kaarten.

Bouwhistorische waarden	Nummer	Aard	Omvang	Diepte
Rijksmonumenten ¹¹	21502	Huis met verdieping en zadeldak tussen puntgevels met vlechtingen, 1777.	Smidshoef 30; perceel D 3890	Opstal
Gemeentelijke monumenten ¹²		n.v.t.		
MIP-objecten ¹³		n.v.t.		
Overige bouwhistorische waarden		Mogelijk nog bestaande panden die er al in 1832 stonden. Mogelijk resten van oudere voorgangers van eerdere bebouwing, mogelijk (deels) verstoord door latere bouwingrepen.	Gehele plangebied	onbekend

Tabel 6. Samenvattend overzicht van de in het plangebied aanwezige bouwhistorische waarden.

Het is niet duidelijk of de status van Rijksmonument uitsluitend slaat op het pand met huisnummer 30, of dat de status het gehele bouwblok betreft. De ligging van het Rijksmonument is in ieder geval niet in het pand met huisnummer 30 gelocaliseerd, maar op de grens tussen de panden met huisnummers 26 en 28.

2.5 Huidige situatie

Aan de hand van actuele gegevens van recente luchtfoto's, Google Street View, locatiebezoek en navraag bij de opdrachtgever zijn de onderstaande zaken over de huidige situatie te melden.

Huidig grondgebruik	Bebouwd
Hoogteligging maaiveld	Circa 0,2 m +NAP. ¹⁴
Grondwatertrap of -stand	VI – GHG 40-80 cm, GLG > 120 cm
Milieutechnische condities	Onbekend
Aanwezige constructies (funderingen, kelders e.d.)	Onbekend
Locatie en diepte van kabels/leidingen	Zie figuur 4 Over de diepteligging van kabels en leidingen is niets bekend.

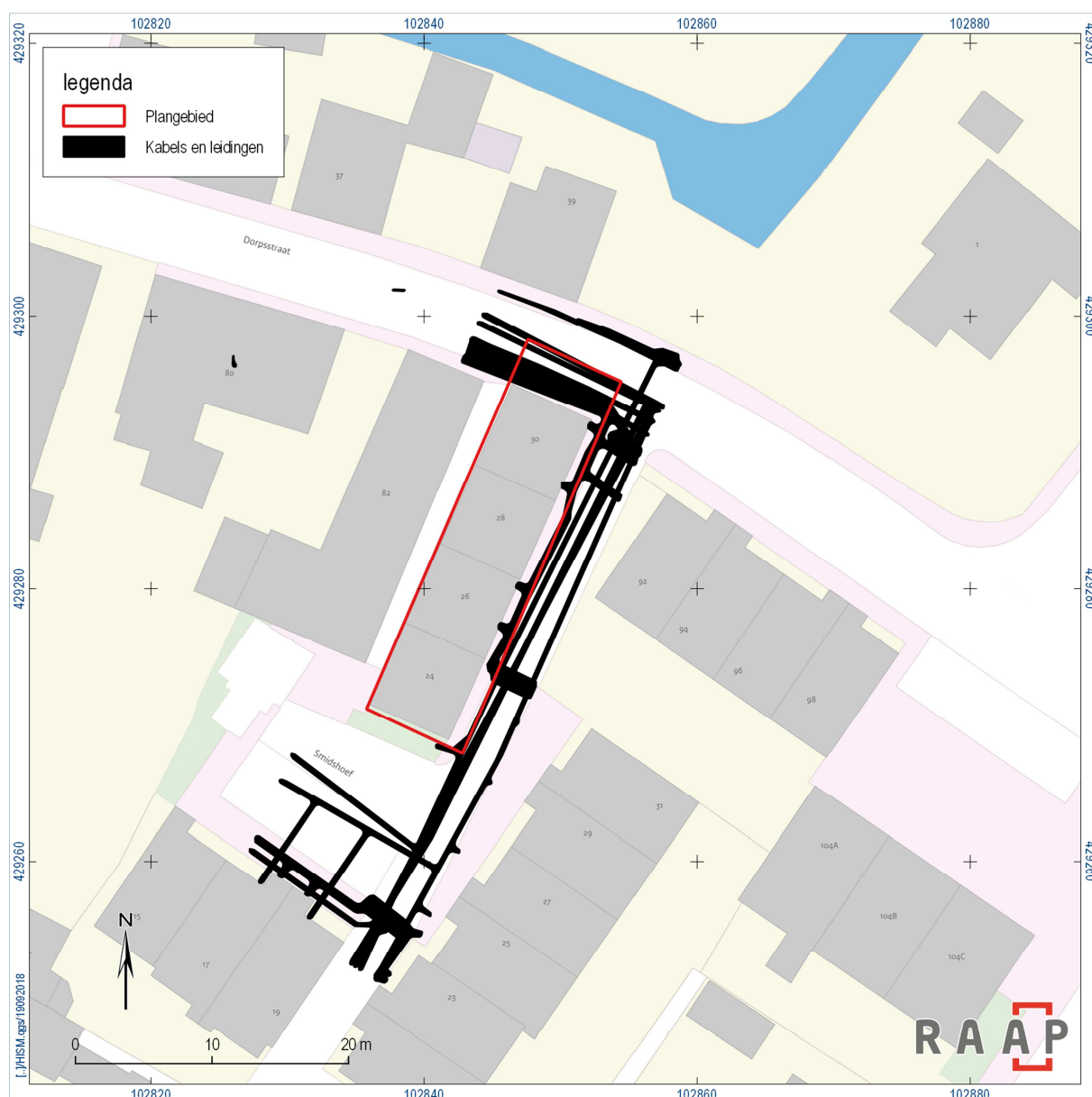
Tabel 7. Samenvattend overzicht van de huidige situatie van het plangebied.

¹¹ <https://cultureelerfgoed.nl/monumenten/21502>

¹² <https://www.h-i-ambacht.nl/monumenten>

¹³ <https://cultureelerfgoed.nl/node/1423>

¹⁴ www.ahn.nl

Figuur 4. Kabels en leidingen.

2.6 Toekomstige situatie

Uit navraag bij de opdrachtgever is het volgende gebleken over de toekomstige situatie:

Aard	Sloop bestaande bebouwing en nieuwbouw
Omvang en diepte	Gehele plangebied
Invloed op maaiveld en grondwater	Geen
Toekomstig gebruik	Bebouwing
Toekomstige gebruiker	Onbekend

Tabel 8. Samenvatting van de toekomstige situatie.

3 Gespecificeerde archeologische verwachting

In het plangebied kunnen zes landschappen worden onderscheiden met elk een verschillende archeologische verwachting. Deze worden hieronder kort toegelicht.

Het pleistocene IJstijdlandschap

Gedurende de IJstijd en kort daarna hebben in de toendra – en later het bos – jagers en verzamelaars rondgetrokken en hun kampementen opgeslagen. Resten van dergelijke kampementen zijn lastig op te sporen omdat ze ruimtelijk slechts een beperkt areaal beslaan (niet meer dan enkele tientallen vierkante meters) en zeer verspreid liggen. Het landschap ligt nu op 16 tot 12 m -NAP en ligt dus te diep om te worden verstoord. Uitzondering vormen de donken die nog lang na de IJstijd boven het zich verder ontwikkelende landschap uitstaken en aantrekkelijke bewoningsplaatsen vormden. Nog onontdekte donken kunnen zich in de plangebieden theoretisch tot vlak onder het maaiveld bevinden. De kans daarop lijkt echter klein. Op de geologische kaart staan geen donken gekarteerd.

Het holocene rivierlandschap

Gedurende het Holocene was sprake van een landschap van meanderende rivieren. Het plangebied zelf lag in een komgebied, dat in principe vrij nat, laaggelegen en lastig bewerkbaar was. In het komgebied kunnen crevasseafzettingen zijn gevormd die in theorie gunstige bewoningsplaatsen vormden. Aanwijzingen voor bewoning op dit niveau zijn tot dusverre niet gevonden. Er moet voor de crevasseafzettingen rekening gehouden worden met een kans op het aantreffen van resten van bewoning vanaf het Midden Neolithicum in de vorm van resten van bewoning, herkenbaar aan fragmenten houtskool, aardewerk, verbrande leem en al dan niet verbrand bot. Bewoningsplaatsen kunnen een oppervlakte beslaan van enkele tientallen (een enkele huisplaats) tot enkele duizenden vierkante meters (een heel dorp). Gezien de afwisseling van rivier- en veenafzettingen in de ondergrond kunnend dergelijke resten worden aangetroffen tussen 2,5 en 16 m –NAP in de top van rivierafzettingen. Gezien hun diepteligging zijn de resten mogelijk goed geconserveerd.

Het holocene veenlandschap

Het vroeg-holocene komgebied is overdekt geraakt met veen als gevolg van vernatting. Tijdens de veenvorming was het gebied waarschijnlijk slecht bewoonbaar, maar op de top van het veen kan vanaf de IJzertijd zijn gewoond, met name daar waar het veen – bijvoorbeeld door de nabijheid van een veenafwateringsstroom – goed werd ontwaterd. Resten van bewoning uit deze tijd zijn herkenbaar aan fragmenten houtskool, aardewerk, verbrande leem en al dan niet verbrand bot. Bewoningsplaatsen kunnen een oppervlakte beslaan van enkele tientallen (een enkele huisplaats) tot enkele duizenden vierkante meters (een heel dorp). Gezien de afwisseling van rivier- en veenafzettingen in de ondergrond kunnend dergelijke resten worden aangetroffen tussen 2,5 en 16 m –NAP in de top van veenlagen. Gezien hun diepteligging zijn de resten mogelijk goed geconserveerd.

Het laat-holocene rivierlandschap

Het veen is uiteindelijk weer overdekt geraakt door komafzettingen vanuit de Devel en de Waal, in de laatste eeuwen voor het begin van de jaartelling. Ook voor dit landschap geldt dat er in het komgebied crevasseafzettingen gevormd zijn waarop vanaf de IJzertijd kan zijn gewoond. Het is mogelijk dat enkele bij eerder onderzoek in de directe omgeving van het plangebied aangetroffen indicatoren hier ook op wijzen. Voor alle nederzettingen uit de holocene rivier- en veenlandschappen geldt dat deze bij opsporend onderzoek vooral herkenbaar zullen zijn aan fragmenten houtskool, aardewerk, (on)verbrand bot en verbrande leem. Bewoningsplaatsen kunnen een oppervlakte beslaan van enkele tientallen (een enkele huisplaats) tot enkele duizenden vierkante meters (een heel dorp) en kunnen worden aangetroffen tussen maaiveld en 2,5 –NAP. Bij diepere ligging zijn de resten mogelijk goed geconserveerd, aan of direct onder maaiveld zijn ze mogelijk aangetast.

Het ontginningslandschap uit de 11e eeuw

In de 11e eeuw is de omgeving voor de eerste keer ontgonnen. Er bestaat een kleine mogelijkheid dat verkavelingspatronen uit die tijd nog intact zijn. Resten van bewoning kunnen ook aanwezig zijn. Verkavelingspatronen zijn niet op te sporen met de gebruikelijke opsporingsmethoden, bewoningsresten wel. Deze zullen bij opsporend onderzoek vooral herkenbaar zullen zijn aan fragmenten houtskool, aardewerk, (on)verbrand bot, verbrande leem, mortel, baksteen en glas fosfaat. Ze kunnen een oppervlakte beslaan van enkele tientallen (een enkele huisplaats) tot enkele duizenden vierkante meters (een heel dorp) en kunnen worden aangetroffen aan maaiveld of direct onder de bouwvoor. De gaafheid en conservering zijn naar verwachting – en gezien de bebouwingsgeschiedenis – goed tot matig.

Het ontginningslandschap uit de 14e eeuw

Na de dijkdoorbraken in de 14e eeuw is het gebied opnieuw bedijkt en ontgonnen. Het verkavelingspatroon uit deze periode is tot recente tijd grotendeels intact gebleven. Resten van bewoning uit deze periode zijn te verwachten, zoals blijkt uit historisch kaartmateriaal. Deze zullen bij opsporend onderzoek vooral herkenbaar zijn aan fragmenten houtskool, aardewerk, (on)verbrand bot, verbrande leem, mortel, baksteen en glas. Ze kunnen een oppervlakte beslaan van enkele tientallen (een enkele huisplaats) tot enkele duizenden vierkante meters (een heel dorp) en kunnen worden aangetroffen aan maaiveld of direct onder de bouwvoor. De gaafheid en conservering zijn naar verwachting – en gezien de bebouwingsgeschiedenis – goed tot matig.

4 Conclusies en advies

4.1 Conclusie

Op grond van de onderzoeksresultaten en onder verwijzing naar de doelstellingen, kunnen de volgende uitspraken worden gedaan:

Afhankelijk van de diepte van de voorgenomen ingrepen kunnen resten van bewoning worden aangetroffen vanaf de IJzertijd tot en met de Vroege Middeleeuwen, voor deze periode bestaat een archeologische verwachting op basis van de landschappelijke geschiedenis. Voor bewoning in de Late Middeleeuwen en daarna bestaan in en rond het plangebied ook daadwerkelijk aanwijzingen. De ingrepen zullen in ieder geval het niveau raken waar resten van de bewoning vanaf de 11^e en de 14^e eeuw aangetroffen kunnen worden, vooropgesteld dat ze niet verstoord zijn geraakt door de bebouwing in de loop van de 18^e t/m 20^e eeuw.

4.2 Advies

Geadviseerd wordt om – gezien de aanwezige bebouwing op het perceel – bij de sloop van dit pand en de ontgravingswerkzaamheden ten behoeve van de bouw van de nieuwe woning, de mogelijkheid te creëren om archeologische waarnemingen te doen, met als doel vast te stellen of zich in de bodem archeologische resten bevinden en zo ja, om deze te waarderen en te bepalen of ze behoudenswaardig zijn. Wanneer dergelijke resten worden aangetroffen en behoudenswaardig worden bevonden, kan documentatie van de sporen en berging van de vondsten direct op deze waardering volgen.

Dit type onderzoek is een ‘inventariserend onderzoek’, met als doel: opsporen en waarderen, met de ingebouwde mogelijkheid van een doorstart naar een opgraving. Omdat de uitvoering van het onderzoek tijdens de civiele werkzaamheden wordt gedaan, wordt gesproken van een ‘opgraving - variant archeologische begeleiding’. Een dergelijk onderzoek moet uitgevoerd worden conform een door de bevoegde overheid (de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht) goedgekeurd programma van eisen.

Daarnaast wijzen wij erop dat ten minste één pand binnen het plangebied de status van Rijksmonument heeft. Mogelijk betreft deze status het gehele bouwblok. Sloop van een dergelijk pand of panden is niet zonder meer mogelijk en vergt een ontheffing van Rijksweg. Zo deze al wordt toegekend, zal waarschijnlijk voorafgaand aan de sloop een bouwhistorisch onderzoek van het pand worden geëist. Dit valt buiten het bestek van een archeologisch bureauonderzoek.

4.3 Tot slot

Dit rapport geeft (selectie)adviezen. Het is aan de bevoegde overheid, de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht, deze al dan niet over te nemen in de vorm van een (selectie)besluit.

Literatuur

- Blom, J.M., 2013. Dorpsstraat 22 te Hendrik-Ido-Ambacht. ADC-rapport 3144, Amersfoort.
- Buck, J. de, W.C. Markus, G.A. Vos, 1984. Bodemkaart van Nederland 1:50.000; 38 West, Gorinchem. Wageningen.
- Kok, H., J.H.A. Bosch, 1992. Geologische kaart van Nederland 1:50.000; 38 West Gorinchem west (38 W). Haarlem.
- Kok, R.S., 1997. Archeologische inventarisatie VINEX-locatie 'De Volgerlanden', Hendrik-Ido-Ambacht. BOORrapporten 28. Rotterdam.
- Luijten, M., 2015. Hendrik-Ido-Ambacht, Kerkplein 13 Gemeente Hendrik-Ido-Ambacht (ZH). Transect-rapport 578, Utrecht.
- Meer, K. van der, 1950. Verslag van de bodemkundige verkenning van het eiland IJsselmonde. Stiboka, Wageningen.
- Ras, J., 2006. Inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen Dorpsstraat 21, Hendrik-Ido-Ambacht. SOB Research, Heinenoord.
- SIKB, 2016. Beoordelingsrichtlijn Archeologie. BRL SIKB 4000. SIKB, Gouda.
- Visser, C.A. & R. Schrijvers, 2017. Archeologisch vooronderzoek in het kader van sloop en nieuwbouw aan de Achterambachtseweg 49 te Hendrik-Ido-Ambacht, gemeente Hendrik-Ido-Ambacht. Vestigia Rapport 1486, Amersfoort.
- Weerts, H., J. Schokker, K. Rijdsijk & C. Laban, 2006. Geologische overzichtskaart van Nederland. TNO Bouw en Ondergrond, Utrecht.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

Figuren:

Figuur 1. Aanduiding plangebied met archeologische gegevens.	6
Figuur 2. Globale ligging van het plangebied op de kadastrale minuutplan van 1832.	13
Figuur 3. Globale ligging van het plangebied (blauw) op een aantal historische topografische kaarten.	14
Figuur 4. Kabels en leidingen.	16

Tabellen:

Tabel 1. Administratieve gegevens.	7
Tabel 2. Samenvattend overzicht van de geologische, geomorfologische en bodemkundige kenmerken van het plangebied en de directe omgeving.	10
Tabel 3. Samenvattend overzicht van het geldende archeologiebeleid en achterliggende verwachtingskaart.	11
Tabel 4. Overzicht van de bekende archeologische monumenten en archeologische vondstlocaties in en rond het plangebied.	11
Tabel 5. Overzicht van eerder archeologisch onderzoek in en rond het plangebied.	12
Tabel 6. Samenvattend overzicht van de in het plangebied aanwezige bouwhistorische waarden.	15
Tabel 7. Samenvattend overzicht van de huidige situatie van het plangebied.	15
Tabel 8. Samenvatting van de toekomstige situatie.	16

Bijlagen:

Bijlage 1. Tijdschaal	
Bijlage 2. Motivatie geraadpleegde bronnen	

Bijlage 1. Tijdschaal

Geologische perioden				Archeologische perioden				
Tijd vak	Chronozone		Datering	Tijdperk			Datering	
Holoceen	Laat Subatlanticum		1150 na Chr.	Recente tijd			1945	
				Nieuwe tijd	C	1850		
	B	1650						
	A	1500						
	Vroeg Subatlanticum		0	Middeleeuwen	Laat B	1250		
					Laat A	1050		
					Vroeg	D: Ottoonse tijd	900	
						C: Karolingische tijd	725	
						B: Merovingisch tijd	525	
						A: Volksverhuizingstijd	450	
Romeinse tijd	Laat	270						
	Midden	70 na Chr.						
	Vroeg	15 voor Chr.						
Subboreaal		450 voor Chr.	IJzertijd	Laat	250			
				Midden	500			
				Vroeg	800			
			Bronstijd	Laat	1100			
				Midden	1800			
				Vroeg	2000			
Atlantium		3700	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850			
				Midden	4200			
				Vroeg	4900/5300			
Boreaal		7300	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450			
8700	Midden	8540						
Preboreaal		9700	Vroeg	9700				
Pleistoceen	Weichselien	Laat Glaciaal	Late Dryas	11.050	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	35.000	
			Allerød	11.500				
			Vroege Dryas	12.000				
			Bølling	12.500				
			Vroegste Dryas	13.500				
		Vroeg Glaciaal	Denekamp	30.500		Jong B		16.000
			Hengelo	60.000				
			Moershoofd	71.000				
			Odderade	114.000				
			Brerup	126.000				
	Pieniglaaial	Midden	Eemien	126.000	Jong A	250.000		
			Saalien II	236.000				
			Oostermeer	241.000				
			Saalien I	322.000				
			Belvédère/Holsteinien	336.000				
		Vroeg Glaciaal	Glaciaal x	384.000			Oud	
			Holsteinien	416.000				
			Elsterien	462.000				
				482.000				
				482.000				

Bijlage 2. Motivatie geraadpleegde bronnen

LS03 en LS04, motivatie voor de keuze van de geraadpleegde bronnen

Bron	Geraadpleegd en afgebeeld	Geraadpleegd, niet afgebeeld	Niet beschikbaar voor dit plan-/onderzoeksgebied	Bevat geen (nieuwe) relevante informatie	Opmerking
Bodemkaart van Nederland		X			tabel 2
Geologische kaart van Nederland		X			tabel 2
Geomorfologische kaart van Nederland		X			tabel 2
Gedetailleerde bodemkaarten		X		X	tabel 2
DINO		X		X	
Gegevens milieukundig bodemonderzoek			X		
Actueel Hoogtebestand Nederland		X		X	tabel 7
Lucht- en satellietfoto's		X			§ 2.4 & tabel 7
Topografische kaart van Nederland	X				figuur 1
Oud(st)e kadasterkaarten	X				figuur 2
Historische kaarten van Nederland	X	X			figuur 3
Beeldmateriaal bouwhistorie			X	X	
Archeologische en cultuur-historische rapportages		X		X	tabel 5
Archieven (RAAP)		X		X	
Eigenaar en gebruiker		X			tabel 7
AMK	X				figuur 1 & tabel 4
ARCHIS	X				figuur 1 & tabel 4
CMA		X		X	figuur 1 & tabel 4
CAA		X		X	figuur 1 & tabel 4
Amateurarcheologen				X	
Gemeentelijke waarden- of verwachtingskaart		X			§ 1.1 & tabel 3
Archeologisch depot				X	